

Nieuwsbrief Nieuw Bibliotheekwerk

nr. 10, jaargang 3, oktober 2003

Redactie: Wim Keizer, tel. 023 – 5546387, e-mail wkeizer@probiblio.nl. Uitgave: Vereniging PBC's.

Van de redactie

Prinsjesdag is voorbij, we weten nu dat OCenW meer geld voor openbare bibliotheken wil uittrekken. Dat is mooi nieuws. Maar VNG en IPO willen nu wel snel overleg over de prioriteiten. Want wat betekenen de verdere bezuinigingen (o.a. op provincie- en gemeentefonds)?

Wim Keizer
1 oktober 2003

OCenW geeft meer geld; VNG/IPO willen prioriteiten

OCenW is van plan na 2005 meer geld te steken in het openbare bibliotheekwerk. Daarmee is het Koepelconvenant gered. De toelichting in het hoofdstuk Cultuur van OCenW zegt: "In het kader van de enveloppe van Balkenende II is een beleidsintensivering in 2004 van 2 miljoen beschikbaar, oplopend tot 20 miljoen structureel vanaf 2007". Daarnaast blijft de "5,5-miljoenregeling" gehandhaafd. VNG en IPO lieten als commentaar op de OCenW-bedragen weten dat ze zo spoedig mogelijk overleg willen over het stellen van prioriteiten. Dat er meer geld komt, vinden ze een eerste goede stap. "Wel zijn afspraken noodzakelijk over tempo en prioriteit van de vernieuwing", aldus de IPO-contactpersoon. Ook de VNG is deze mening toegedaan.

Begroting

Op de OCenW-cultuurbegroting is voor Bibliotheken in 2004 29,5 miljoen euro uitgetrokken en in 2005 29,6 miljoen. In 2003 was het 30,3 miljoen. Het rijtje bedragen ziet er zo uit (x 1000):

2003	30.358
2004	29.521

2005	29.675
2006	32.675
2007	46.316

Op mijn verzoek heeft OCenW een specificatie gemaakt van deze bedragen (zie aan het eind van de Nieuwsbrief, p. 5).

Volgens de officiële toelichting bij deze cijfers in de begroting is van de 29,5 miljoen voor 2004 44% beschikbaar voor de *bijzondere bibliotheekvoorzieningen* en 56 % voor de *normale bibliotheekvoorziening*. Van het totale bedrag verloopt 63 % *via de cultuurnota*.

Hoofdpijnen

OcenW ziet als hoofdpijnen van de vernieuwing van het bibliotheekstelsel de versterking en verbreding van de educatieve-informatieve, culturele en maatschappelijke functies van de openbare bibliotheek.

In financieel opzicht vertaalt het beleid zich in:

- Subsiëring van de branche-organisatie Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) voor (het onderhoud van) de landelijke stelseltaken (t.w. kwaliteit, pluriformiteit, toegankelijkheid en doelmatigheid);
- Bekostiging van de Stuurgroep Bibliotheken en het ondersteunend Procesmanagement Bibliotheek-vernieuwing;
- Beschikbaarstelling van - door de provincies te verdelen - gelden voor de bestuurlijke hervorming van het bibliotheekstelsel, speciaal voor de vorming van basisbibliotheken in kleine gemeenten;
- Een beleidsintensivering met ingang van 2004 in het kader van de enveloppe van Balkenende II. Deze zal goeddeels benut worden voor de versterking van de educatieve functie van bibliotheken. Het gaat daarbij enerzijds om intensivering en

verbreding van de samenwerking met onderwijsinstellingen. Daarnaast beoogt de intensivering het "leren buiten de school" te faciliteren en stimuleren, zowel voor de jeugd (o.a. studieplekken en pc-voorzieningen) als voor (jong) volwassenen (open leercentra waar onderwijsmodules en cursussen kunnen worden gevolgd, waaronder inburgeringscursussen). Andere bestanddelen van de beleidsintensivering zijn versterking van de culturele functie (platform voor culturele activiteiten, zoals toneelvoorstellingen) en de maatschappelijke functie ("veilige" en laagdrempelige ontmoetingsplaats in de wijk).

Inzet door wie?

Niet aangegeven is hoe OCenW deze intensiveringen in de bibliotheekpraktijk toegepast denkt te zien. Ook daarover willen VNG en IPO overleg. Zowel voor de "5,5-miljoen-regeling" als voor de extra gelden uit de "enveloppe" geldt dat van belang is hoe ze ingezet worden en door wie.

Betaald voorzitter Stichting Gelderse Bibliotheken

Het Gelders Directieoverleg (GDO) streeft naar het aanstellen van een onafhankelijke, bezoldigde voorzitter (voor 2 tot 2,5 dag per maand) voor de nieuwe Stichting Gelderse Bibliotheken (SGB).

Het Overleg Gelderse Openbare Bibliotheken (OGOB; de besturen) en het GDO (de directeuren) hebben besloten dat de nieuwe Stichting Gelderse Bibliotheken (SGB) er zal komen en dat OGOB en GDO worden opgeheven. Om te komen tot de daadwerkelijke oprichting van de nieuwe stichting is er een implementatiegroep ingesteld. Deze moet statuten en een profielschets voor het db en de onafhankelijke voorzitter opstellen. Op 8 en 29 september is hier overleg over geweest.

De SGB krijgt, zoals eerder gemeld, een belangrijke rol in de aansturing van een nieuw op te richten Innovatiecentrum, dat huishoudelijk onderdeel zal uitmaken van

het nieuwe Servicebedrijf dat moet ontstaan uit het huidige Biblioservice.

Taken innovatiecentrum

Het Innovatiecentrum krijgt als taak: de vertaalslag voor Gelderland te maken van nieuwe (inter)nationale ontwikkelingen, initiërend te zijn, lokale initiatieven met een ontwikkel-element desgewenst op te pakken, en vanuit provinciale basis bij te dragen aan landelijke innovatie van het bibliotheekwerk.

Taken SGB

De taken van de SGB worden:

- gesprekspartner zijn voor de provincie en anderen (belangenbehartiger);
- het organiseren van kennisuitwisseling en consultatie;
- het initiëren en trekken van samenwerkingsprojecten;
- het organiseren van eventuele gezamenlijke inkoop;
- inhoudelijke aansturing van het Innovatiecentrum.

Leden SGB

Lid van de SGB worden alle directeuren van de Gelderse (basis)bibliotheken. De besturen krijgen geen formele positie in de SGB, omdat hun rol meer toezichhoudend zal (moeten) worden. De directeuren blijven uiteraard wel verantwoording afleggen aan hun eigen besturen.

Over zowel SGB en het Innovatiecentrum waren adviezen uitgebracht door organisatieadviesbureau De Beuk.

Elf "bibliotheekclusters" per 1 januari 2004?

Het ziet er nu naar uit dat er in Nederland per 1 januari 2004 elf nieuwe "basisbibliotheken" (als bibliotheekcluster) zijn gevormd, 6 in Friesland, 1 in Noord-Holland, 2 in Noord-Brabant en 2 in Limburg.

Onder "bibliotheekcluster" versta ik hier: een nieuwe bibliotheekorganisatie ontstaan door fusie of een andere samenwerkingsvorm, werkend voor twee of meer gemeenten, gevormd uit of in

stand gehouden door bibliotheekorganisaties die voordien in afzonderlijke gemeenten werkzaam waren. Ik tel dus niet mee nieuwe bibliotheekorganisaties die gevormd waren of worden als gevolg van een gemeentelijke herindeling (fusies van gemeenten). Een bibliotheek die voor één gemeente werkt of blijft werken, noem ik in deze definitie ook geen basisbibliotheek, tenzij het om de G3 gaat.

Uiteraard kan, zoals ik eerder schreef, een modern provinciaal netwerk - of een zeer grote stadsbibliotheek (G3) - ook heel goed (en misschien zelf wel beter) als "basisbibliotheek" worden gedefinieerd. Wat dat betreft zijn **Groningen, Drenthe en Overijssel** het verst. Op een schaal van 0 tot 4 schat ik ze op 3. Friesland op 1. De rest nog op 0.

De stand van de verwachtingen is:

Provincie	Clusters 1-1-04	Provinciebrede basisbibliotheek
Groningen	0	***
Friesland	6	*
Drenthe	0	***
Overijssel	0	***
Gelderland	0	
Flevoland	0	
Utrecht	0	
N-Holland	1	
Z-Holland	0	
Zeeland	0	
N-Brabant	2	
Limburg	2	

Friesland is (voorlopig) klaar met clusters. Naast de bestaande OB Drachten (53.000) zullen er per 1 januari 2004 nieuwe clusters Noord-Oost (98.000), Noord-West (76.000), Midden (138.000), Zuid-West (100.000), Zuid (80.000) en Zuid-Oost (80.000) zijn ontstaan.

In **Gelderland** zijn vier regio's in het stadium dat de samenwerkingspartners akkoord zijn met een strategisch ontwerp: De Liemers, de Graafschap, Montferland en Noord-West-Veluwe (federatie gepland). Maar 1 januari 2004 zullen ze waarschijnlijk geen van alle halen.

In **Noord-Holland** willen de bibliotheken van Wognum, Opmeer, Wester-Koggenland en Obdam (WOWO) fuseren per 1 januari 2004. Deze clustering van

kleine bibliotheken wordt gezien als een aanzet voor verdere stappen in de regio Oostelijk West-Friesland.

In **Noord-Brabant** hebben de OB-en Tilburg en Oisterwijk het plan per 1 januari 2004 te fuseren. Direct daarna zal ook fusie van dit cluster met de OB-en Hilvarenbeek en Goirle aan de orde zijn. Ook het Markiezaat (rond Bergen op Zoom) mikt op 1 januari 2004. Verder is men rond Oss (Maasland) goed op dreef, maar daar wordt uitgegaan van 1 juli 2004.

In **Limburg** zijn de Westelijke Mijnstreek (rond Sittard-Geleen) en Noord- en Midden-Limburg zo ver met hun regionale back-office dat 1 januari 2004 in het verschiet ligt. In Noord- en Midden-Limburg doen echter Roermond, Venlo, Weert en Venray niet mee.

Symposium "rural areas": samenwerking en ondersteuning nodig

Voor de verbetering (of soms zelfs overleving) van openbaar bibliotheekwerk in plattelandsgebieden zijn horizontale samenwerking en verticale ondersteuning nodig. Tijdens een tweedaags internationaal symposium in Zwolle en omgeving op 25 en 26 september, georganiseerd door de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en het Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken (VCOB), kwamen er voorbeelden uit verschillen landen aan de orde.

Er waren zo'n 75 deelnemers, afkomstig uit Vlaanderen, Engeland, Nederland, Duitsland, Denemarken, Zweden en Finland. Het symposium was mede georganiseerd door de PBC Drenthe en de OBD, samen met de Vereniging PBC's. De eerste dag speelde zich grotendeels af in de oude Statenzaal van Overijssel, thans de lezingruimte van de Openbare Bibliotheek Zwolle, die in het voormalige provinciehuis gevestigd is (de provincie betrok in de jaren zeventig een moderne kantoorruimte buiten het stadscentrum). Op de tweede dag werden er per bus bezoeken afgelegd aan het Kulturhus in het Overijsselse Zwartsluis, de multifunctionele ruimte in het Drentse

Aalden en het museumdorp Orvelte, ook in Drenthe, met op de parkeerplaats nog een bibliobus uit Friesland.

"Rural area"

Naast globale overeenkomsten, zijn er natuurlijk veel verschillen. Het begrip "rural area" is in Zweden met nog geen 9 miljoen inwoners op 450.000 km² (20 personen per km²) heel iets anders dan in Duitsland met 83 miljoen inwoners op 357.000 km² (233 per km²) of Nederland met 16 miljoen mensen op iets meer dan 41.000 km² (385 per km²). Als er bij een boerderij in een Drents dorp nog een mestvaalt ligt, is die er eerder neergelegd door de VVV dan door een boer.

Samenwerking

In alle landen is er sprake van (denken over) samenwerking tussen bibliotheken en andere culturele of verwante instellingen. De meest vergaande vorm is een Kulturhus onder één management, maar ook werd gesproken over multifunctionele accommodaties, waarbij sprake kan zijn van zeer verschillende partners van de bibliotheek (school, peuterspeelzaal, kinderopvang, verzorgingstehuis voor bejaarden, maar ook een commerciële partner als een bank). Samenwerking wordt overal positief gewaardeerd, maar wel kwam voor de bibliotheek de waarschuwing dat je alleen moet samenwerken als je een duidelijke visie op je eigen taken hebt.

Ondersteuning

Wat de verticale ondersteuning betreft, bleek uiteraard dat die erg afhangt van de administratieve opbouw van een land en de rollen die de verschillende overheden ten opzichte van elkaar vervullen. Een Duitse Fachstelle met 40 medewerkers in een "Land" als Beieren of een Zweedse "county library" met 10 personen is toch wel iets anders dan een Nederlandse PBC met tientallen tot soms honderden medewerkers op de centrale. In veel gevallen is bibliotheekwerk wel de primaire verantwoordelijkheid van de gemeente, maar de rol van een grotere gemeente in de buurt of de naasthogere laag ("county", provincie) blijkt erg uiteen te lopen. Het kan variëren van enkele gratis adviesdiensten tot een hele range aan producten en diensten. Sentimenten als

"small is beautiful" versus waarheden als de noodzaak van een "economy of scale" spelen overal mee.

In veel gevallen is bibliotheekwerk wel de verantwoordelijkheid van de betrokken overheid zelf. Het verschijnsel stichtingen zoals in Nederland komt veel minder voor in de andere landen.

Modern/traditioneel

De noodzaak "bij de tijd te blijven" wordt overal ingezien. De traditionele bibliotheek als "stand-alone" kennistempel en de bibliothecaris als conservator van kennis, staan naast de moderne bibliotheek als huiskamer in een met andere instellingen gedeelde ruimte en de bibliothecaris als kennisnavigator. De werkelijkheid is natuurlijk vaak nog een mix van beide elementen. Zoals altijd, hangt het af van de gebruikerswensen en de wensen van de bekostigende overheden.

Normen

Het begrip normen ("standards") en de inspectie van de invoering en de handhaving daarvan kwam ook ter sprake. Maar normen zijn er niet zo maar, die moeten ontwikkeld worden in wisselwerking met de overheden en met het publiek. Kortom, wat is goed bibliotheekwerk? En hoe bereik je dat of hoe hou je dat in stand? Daar raakten de deelnemers niet over uitgepraat. Er werden volop initiatieven genomen en plannen gemaakt voor verdere informatie-uitwisseling per mail of voor bezoeken over en weer.

Data 2003 Vereniging PBC's

- **do. 13 nov., vr. 14 nov.:** voorlopige data voor conferentie als start netwerkclub van directeuren. *(De voorbereidingen zijn, samen met DOS, gestart, maar waarschijnlijk zal de conferentie in voorjaar 2004 worden gehouden).*

Toelichting overzicht Bibliotheekwerk in Rijksbegroting

Ter toelichting op de cijfers in de Rijksbegroting is onderstaande uitsplitsing gemaakt naar Openbaar Bibliotheekwerk en Bijzonder Bibliotheekwerk/Speciaal bibliotheekwerk voor blinden en slechtzienden.

(bedragen x 1.000)	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rijksbegroting Bibliotheken	30.358	29.521	29.675	32.675	46.316	46.316
<i>Waarvan:</i>						
Openbaar Bibliotheekwerk						
- herstructurering (5,5 milj.)	5.795	5.795	5.795	5.795	5.795	5.795
- vernieuwing (enveloppe Balkenende II)		2.000	5.000	8.000	20.000	20.000
- VOB (v/h NBLC)	5.423	5.432	5.432	5.432	5.432	5.432
- overig regulier (o.a stuurgroep, procesb.)	4.338	4.458	4.484	4.484	4.525	4.525
Bijzonder Bibliotheekwerk/ Speciaal Bibliotheekwerk voor blinden en slechtzienden						
- regulier	12.845	12.845	12.845	12.845	12.845	12.845
- herstructurering *)	1.957	- 1.000	- 1.600	- 1.600		
Bezuiniging Letteren en Bibliotheken totaal Balkenende II **)			- 2.272	- 2.272	- 2.272	- 2.272

*) De 'herstructurering blindenbibliotheekwerk' (2002 - 2006) verloopt budgettair neutraal. De gemaakte meerkosten 2002-2003 vallen in de navolgende jaren vrij uit efficiencywinst (2002 hier niet meer zichtbaar).

**) Aangezien de bezuiniging met ingang van 2005 voor Cultuur nog moet worden vastgesteld, zullen er wijzigingen ten opzichte van de bedragen in de begroting van Cultuur en Letteren/Bibliotheken kunnen optreden. Dit zal zich pas vertalen in de Rijksbegroting 2005 en de Cultuurnota 2005-2008.